

DELAVSKA LJUBOTNOST

LETNIK XI., št. 34.

GLASILO SINDIKATOV SLOVENIJE

LJUBLJANA, 15. avgusta 1952

OB DELITVI DOBIČKA V PODJETJIH

Le naš delavski rod uživa sadove svojega truda

Te dni si naši delovni kolektivi razdeljujejo dobiček, ki so ga s svojim delom ustvarili v prvi polovici letošnjega leta. Mnogi kolektivi so si razdelili kar lepe vsote, nekateri pa so se zaradi slabega gospodarjenja ali pa zaradi objektivnih težav morali zadovoljiti z manjšimi zneski.

In ko smo takole prvič v svojem življenju razdeljevali dobiček, ki smo ga sami ustvarili, smo se nehote spominjali časov, ko smo se za to, kar danes imamo, še bojevali. Takrat smo si le v mislih slikali novo življenje, danes pa to življenje preživljamo, živimo življenje — gospodarjev.

Poglejmo nekaj primerov, kako smo si delili dobiček v posameznih podjetjih:

V »Verigi« Lesce so dosegli 24 milijonov dinarjev presežka sklada plač. Razdelili so le 1.800.000. Od tega so 1.260.000 dinarjev razdelili vsem članom kolektiva po višini njihovih plač, ostanek pa najzaslužnejšim. Povprečno je dobil vsak 7500 dinarjev.

V Keramični tovarni v Ljubljani so imeli 4 milijone presežka. Dogovorili so se, da bodo dali vsakemu članu kolektiva delež v višini ene mesečne plače, ostalo pa bodo porabili za dograditev stanovanj in ureditev prevoznih sredstev.

V tovarni umetnih brusov v Mariboru so dobili v maju 10% od plače, junija 20%, julija pa še eno mesečno plačo. Poleg tega so razdelili še 150 tisoč dinarjev sklada vodstva.

V Grafičnem nabavnem zavodu skoraj vsak mesec delijo dobiček. Poleg tega pa so izplačevali tudi nagrade ob raznih prilikah.

V tovarni Količevo so dali junija 24%, julija pa še 30% dobička od plače. Delovni kolektiv tovarne v Rušah je razdelil deleže v višini eno-mesečne plače vsakemu članu kolektiva, prav tako so napravili tudi v tovarni kleja v Ljubljani. V Mariborski li-varni so dali povprečno po 3800 dinarjev članu, v jeseniški železarni povprečno po 12.000 din., v »Tiskarni« v Kranju bodo dali 60% dobička na plačo.

Za večino delovnih kolektivov lahko rečemo, da so upoštevali, kdo je več dobesedel pri ustvarjanju dobička. So pa tudi taki, kjer se tega načela niso držali. V tovarni »Testenina« v Ljubljani so dali direktorju 40.000 din., knjigovodji 20.000 din., delavci pa so dobili od 6 do 30 tisoč dinarjev. V skofjeloški tovarni klobukov so dali upravniku ekonomije prav toliko dobička, kot če bi vse leto delal, v službo pa je prišel šele

aprila meseca. Medtem ko konjar ni dobil nič. Kaj mislite, ali so prav ravnali? Človeku se vzbujajo misli, da so dajali administrativnemu osebju tako visok delež na dobičku zato, ker imajo ti še vedno zadnje besede v podjetju, kajti delavci bi po svojem preudarku tega prav gotovo ne storili.

Človeku se vzbujajo vprašanja, kako so mogli v nekaterih podjetjih deliti tako visoke deleže na dobičkih. Istočasno pa prav dobro vemo, da v drugih podjetjih niso prav nič manj marljivi in nič manj iznajdljivi, dobička pa nimajo. Da, še več, resno jih skrbi, kako si bodo izplačali vsaj plačo, kakršna je predvidena v tarifnem pravilniku. Nekatera podjetja so morala že izplačati minimalne plače. Res so ponekod slabo gospodarili in imajo danes težave. Toda teh ne jemljemo sedaj v misel, saj so si sami krivi. Morajo biti že drugi vzroki. Ni treba pustiti v nemar tudi tega, da so delili nesorazmerno visoke deleže prav v majhnih podjetjih. Ali so bili takrat, ko so določali družbene proporce — tako pošteno in prijavili točne kapacitete, zagole surovin itd.? Ali niso morda že takrat prišli močno do izraza drobnolastniški nagibi? Niti ne mislimo mnogo na interese vse naše skupnosti, čeprav so po zakonu prav ravnali. Gre torej za to, ali je bila stopnja akumulacije prav določena, ali pa imajo monopolni položaj v gospodarstvu in si lahko določajo monopolne cene.

Očividno je primer Grafičnega nabavnega zavoda.

Kako si je mogel ta delovni kolektiv pravzaprav že šestkrat deliti dobiček? Vsi prav dobro vemo, da je Grafični nabavni zavod edino podjetje te vrste v Sloveniji. Nabavlja in prodaja papir in druge grafične potrebščine za vse tiskarne v Sloveniji in ima v tem pogledu prav monopolni položaj. Prav gotovo je delitev dobička pri tem podjetju dokaz, da bi se dala cena papirju tudi znižati in da bi ljudje mnogo ceneje prišli do knjige.

Vidite in prav na to mislimo. Zakaj ne bi znižali cene? To bi bilo veliko bolj prav. To je naš skupni interes — ne pa da preko mere obremenjujemo naše blagovne fondе.

Da je tudi stopnja akumulacije nepravilno določena, nam pove primer, ki smo ga pred nekaj dnevi brali v »Slov. poročevalcu«. Tovarni »Testenina« v Ljubljani je bilo prvotno določena stopnja 360%. Na pritisk mariborske tovarne je bila znižana na 110, toda obema: ljubljanski in mariborski. Ljubljanska je že prej lahko izhajala, ker ima modernejše stroje, sedaj pa kar ne vedo kam z denarjem Dobro vemo, da v začetku državni organi, ki so določali stopnje, niso mogli vedno zadeti prave. To se kaže šele danes in bo treba to popraviti.

Sploh so se ob tej priliki pokazale močne monopolistične tendence. V Bosni se na primer gradi tovarna umetnih brusov. Edina tovarna te vrste v Jugoslaviji je tovarna umetnih brusov v

Mariboru. Iz Bosne so jih prosili, da jim dajo potrebne načrte, da jim pošljejo strokovnjaka, ki jim bo pomagal pri ureditvi tovarne. Res so jim načrte poslali, tudi strokovnjak je bil v Bosni, toda delavski svet se je zbal, da jim bosanska tovarna umetnih brusov in kamnov ne bo konkurirala in je na eni zadnjih sej sklenil, da prepoveduje dajati kakršnokoli pomoč tovarni v Bosni.

Ob delitvi dobička v nekaterih delovnih kolektivih pa so se pokazale še druge stvari. Tako so na primer v tovarni v Količevem sklenili, da ne bodo dali dobička tistim članom kolektiva, ki niso hoteli sprejeti kandidature za člana delavskega sveta. To utemeljujejo na ta način, da so jih izbrali na anketi in da so se ti v najkritičnejšem času zbal prevzeti nase odgovornost pri soočenju z gospodarskih vprašanjih podjetja.

Veliko negodovanja je povzročila delitev dobička med tistimi, ki so zabušavali in nepravilno izostajali z dela. Taki so odhajali največkrat z dolgim nosom in se bodo v bodoče dobro premislili še ostati doma ali pa slabo delati. In prav jim je.

Delitev dobička je močno razgibala delovne kolektive, zanimanje za gospodarska vprašanja je močno naraslo, kajti vsak član kolektiva spoznava, da je njegov zaslužek odvisen od dobrega dela podjetja, od dobrega gospodarjenja in upravljanja v podjetju. Prav s tem so dani pogoji za vedno večji razvoj proizvodnih sil, večji kakor je mogoče v kapitalizmu.

Praznik slovenskih partizanskih brigad bo veličastno slavje vsega našega delovnega ljudstva

V spomin na tiste slavne dni naše zgodovine in s trdno odločnostjo v srčih, da nadaljujemo in dokončamo delo padlih za svobodo, proslavljamo letos deseto obletnico ustanovitve prvih slovenskih partizanskih brigad: Šerbočev, Tomšičev, Cankarjev in Gubčev.

Za naš narod je obnovitev teh brigad velikega zgodovinskega pomena, saj smo z njimi dobili prvo ljudsko vojsko.

Ustanovljene so bile v najtežjih dneh naše zgodovine, v času najhujše sovražne ofenzive jeseni 1942. leta. Brigade so bile zaradi svoje udarne moči, organiziranosti, delavskega jedra, ki jih je sestavljalo, zares udarna pest slovenskega naroda. Slovenske ljudske vojske nismo ustanovljali za zeleno mizo, nismo imeli velikih finančnih sredstev niti orožarj, niti velikih vojaških strokovnjakov in teoretikov. Ustvarjali so jo preprosti delavci iz tovarn in rudnikov, kmetje, ki so prišli od plugov, preprosti izobraženci, ki jim je bila sveta rodna gruda.

V prvih partizanskih brigadah so bili zbrani najboljši sinovi slovenskega

Takole se zbirajo delavci med svojim odmorom, berejo časopise in razpravlajo, kako gospodariti v drugih podjetjih. Tako se učijo, da bi sami znali bolje gospodariti. Pa tudi za zlet »Svobode«, ki bo koncem tega meseca, se zanimajo. Sklenili so, da se ga bodo udeležili v čim večjem številu.

naroda, delavci in kmetje, ki so v dotrdnih borbah pokazali ne samo visoko razredno zavest, temveč tudi brezprimerni hrabrost in zvestobo Partiji in ljudstvu. Biti borec partizanske brigade je pomenilo boriti se brez oklevanja na življenje in smrt. Borci partizanskih brigad niso poznali poraza. Iz težkih borb so izšle brigade še bolj okrepljene, čeprav so se morale včasih tudi unakniti pred nadmočnim sovražnikom. Prav zato so bile neusahljivi vir naprednejših borec — komunistov, šola komandirjev in komisarjev, temelj naše nove ljudske armade. Uresničen je bil stoletni sen slovenskega naroda.

Ko letos proslavljamo obletnico ustanovitve slovenske ljudske vojske, lahko mirne duše rečemo, da bo to po čustvih, ki jih nosimo v svojih srčih in po zunanjem sijaju največjega praznika vsega slovenskega delovnega ljudstva od osvoboditve sem. To je tudi razumljivo. V vsakim dnem raste moč naše socialistične skupnosti, vsak dan smo priča naglemu razcvetu naše domovine, z vsakim dnem se pogloblja udeležba neposrednih proizvajalcev v upravljanju

nju države in gospodarstva. Vse to nas napoljuje z radostjo in veseljem, ker se po zaslugi naše Partije in tovariša Tita iz krvi in trpljenja poraja naša nova socialistična domovina. To veselje, da so uresničene stoletne nacionalne in socialne težnje slovenskega naroda, radost, da lahko zaradi čvrstega mednarodnega položaja Jugoslavije v miru slavimo ta praznik, bo privabila vse slovenske delovne ljudi 14. septembra v Dolenjske Toplice, da skupno z vsemi partizanskimi borci proslave ta veliki dan.

Glavna proslava bo torej v Dolenjskih Toplicah pri Novem mestu. 13. septembra bo otvoritev nekdanje partizanske postojanke na Frati pri Novem mestu, odkrije spominske plošče na mestu, kjer je bila ustanovljena brigada Toneta Tomšiča ter večja akademija na trgu v Novem mestu. Naslednji dan dopoldne bo zbor borec vseh štirih brigad in slavnostni govor, dopoldne pa bodo številne prireditve, na katerih bodo nastopili večinoma stari partizanski kulturniki. Spet nam bo zapel invalidski pevski zbor »Srečka Kosovela«, zaigrali nam bosta godba Glavnega štaba NOV in POS (sedanja hrastniška) ter godba VII. korpusa — trboveljskih rudarjev.

Prav gotovo ne bo nobenega delovnega kolektiva, ki ne bi ta dan pripravil izleta v Toplice. Pripravljani odbor proslave je že v dogovoru z Gospodarskim svetom LRS, da bodo podjetja lahko računala za prevoz s kamioni le stvarne stroške goriva, na železnici pa bo najmanj 75% popusta. Sindikalne organizacije bodo iz svojih sredstev prispevale nekaj k izletu in pomagale, da se bodo proslava lahko udeležili tudi tisti člani kolektiva, ki manj zaslužijo. Pozabile ne bodo povabiti tudi partizanske matere in očete ter invalide, posebej pa še tiste partizanske družine, kjer smo prenočevali, dobivali hrano itd. v času borbe, ki bi se sicer proslav težko udeležile.

Z udeležbo na proslavah Dneva slovenskih brigad bo slovenski delavec še enkrat pokazal svojo globoko ljubezen do svoje Partije, do svobode in neodvisnosti svoje domovine. Slovenski delavci smo se s puško v roki borili za svobodo in spet bomo prišli zanje, če bo treba.

Vsem sindikalnim kulturno-umetniškim društvom!

Iniciativni odbor za ustanovitev Zveze delavskih prosvetnih društev Slovenije in Izvršni odbor Ljudske prosvete Slovenije sporočata vsem SKUD-om, da je zaželeno, da se udeležijo s svojimi odposlanci ustanovnega občnega zbora »Svobode« v Trbovljah dne 23. avgusta t. l.

SKUD-i so vabljeni, da se v čim večjem številu udeležijo zletnih prireditev, zlasti v nedeljo dne 24. t. m.

Zakaj delavska prosvetna društva »Svoboda«

Marsikdo, ki je delal v sindikalnih kulturno-umetniških društvih si zastavlja vprašanja: Zakaj »Svoboda«? Po neke je poraja užjetost, češ, spreje so zahtevali tako, sedaj lakos. Dragod zopet smatralo, da gre za formalno zamenjavo besed. Tudi, da to je vsekakor razumljivo. Kajti gibanje novo zraslih »Svobode« je mlado in marsikje boleha na začetnih težavah. Vzrok tem težavam je največkrat nerazumevanje tistih, ki težko doumejo, da si naša celotna družbena in gospodarska dejavnost s hitrimi koraki utira pot v socializem, med tem ko kulturno-prosvetna dejavnost močno zaostaja in postaja neke kar resna zavira hitrejšemu gospodarskemu in političnemu razvoju.

Pri tej ugotovitvi bo marsikdo rekel, da so sindikalna društva dobro opravljala svojo dolžnost. Brez dvoma. Sindikalna kulturno-umetniška društva so pozitivno odigrala svojo vlogo. To se vidi že iz tega, da imamo, že danes več »Svobode«, kolikor jih je bilo pred vojno. Prav sindikalna društva so jedra novih »Svobode«. Delavci so idejo »Svobode« z veseljem sprejeli, začutili so, da jim je blizu. Le tako si lahko ločimo hitro rast let delavskih društev.

Pri tej ugotovitvi je nekaj števil: Trboveljski okraj je pokazal največ pobude in jih ima že kar deset. Na Jesenicah so štiri, v mariborski okolici šest, itd. Skušal bom pojasniti nekatere stvari, da bi bilo več jasnosti ob ustanavljanju in delu »Svobode«.

SINDIKALNA KULTURNO-UMETNIŠKA DRUŠTVA

so se pričela ustanavljati po osvoboditvi, ko je val navdušenja zajel široke delavske množice na vseh področjih družbenega dogajanja. Na tisoče kulturnih skupin je bilo odraz tedanje razdobljenosti, ki je omogočala revoluciji sovražnim elementom, da so vsažali med delovne ljudi lužo miselnosti. Kot v gospodarstvu tako so bili tudi na kulturnem področju nujni administrativni ukrepi, ki naj bi preprečili sovražno delovanje. Ti ukrepi so narekovali, da se ustanovijo močna društva v tovarnah, torej na proizvodnem principu. V tej borbi novega s starim so bile zgrajene toge oblike, ki so jih prevzeli marsikje po različnih vzorcih. Po razkrinkanju kontrarevolucionarne ruske birokratske kaste pa so se pokazale za nepravilne. Seveda s tem ni rečeno, da so bile tudi takrat v tistih časih nepravilne.

V ČEM PA SE JE KAZALA TOGOST TEH OBLIK?

Sindikalna kulturno-umetniška društva so bila po svojih pravih sestavnih delih sindikalne organizacije, največkrat enega podjetja ali pa Krajevnega odbora sindikata. Njichno edino delo je bilo udeleževanje na kulturno-umetniškem področju (vokalna in instrumentalna glasba, dramatika, narodni

pleši itd.). Med tem pa je po organizacijskih principih imela sindikalna organizacija monopol nad ostalim političnim in prosvetnim delom. Materialna pomoč, ki so jo dajali sindikati svojim društvom, je omogočala hitro razcvet teh društev. Dosegla so vidne uspehe, nastopala na nešteto prireditvah v mestu in na deželi in sodelovala so na vseh manifestacijah.

IN SLABOSTI?

Toda prav te oblike so porajale nove in nove slabosti. Proizvodni princip se je marsikje neopazno spremenil v ekohovno nekaterih skupin. V vodstvo društev so marsikje prišli ljudje iz vodstva podjetja, do katerih je imelo članstvo tak odnos kot v samem podjetju. Namesto vse večjega poglobljanja socialistične demokracije so vse bolj udarjali na dan oblike birokratskega komandiranja. Ker taka društva v podjetjih niso imela zborovodij, režiserjev itd. so jih najemali za visoke honorarje. Ponekod so se pričeli razvijati profesionalizem, ozke, vse zaprte skupine so težile k »visoki umetnosti« itd. Ko je presahnil vir materialne pomoči, so pričela nova društva tudi hirati.

KAKŠNE PA SO BILE »SVOBODE« PRED VOJNO?

Zadnje dni se je o tem precej pisalo. Toda njihova dejavnost je bila tako bogata, polna plemenitega in pozitivnega dela, žetev je bila tako obilna, da bo treba še pisati, da bi se na njihovih primerih učili in njihove tradicije dalje razvijali. Kajti nikdar nismo imeli takih pogojev kot jih imamo danes.

Po prvi svetovni vojni versajska Jugoslavija ni izpolnila težnjav delavskega razreda. Ko se je vladajoča buržoazija opomogla od strahu borbenim razpoloženjem delavskega razreda, je z Obznanom koncem 1921. leta prešla v ofenzivo. Z zakonom o zaščiti države je postavila delavski razred in njegovo Partijo izven zakona. V takih razmerah naša Partija, v globoki ligani strahno preprijana ni zapustila delavskega razreda. Temveč je iskala oblik preko katerih bi vzgajala delovne ljudi in jih pripravljala za bodoče velike bitke.

Delavska prosvetna društva so bila ena izmed najuspešnejših oblik dela Partije. V »Svobode«, ki so razvijala najpravišnje oblike dela od predavanj, lekcij, izletov, glasbe, igranja, do telovadbe so se vzgajali naši najboljši sinovi. Preko »Svobode« je naša Partija vzdrževala tesno zvezo s širokimi delovnimi sloji in jih vzgajala z ljubezni do svoje izmučene, stoletja izkoriščane zemlje in v pravih razrednih bojih s svojimi razrednimi sovražniki. Ta se je delavski razred pripravljala na odločilni boj, ki so ga naši narodi tako zmagovito izbojevali.

Ce si prebral samo zgornje vrstice, se še vprašuješ od kod ta ideja. Ideja »Svobode«

je izraz tisočev borec, »svobodašev«, ki so začutili, da v sedanjem delavskem kulturnem življenju nekaj ni v redu, da namesto vse večjega vzpona doživljamo marsikje ne-uspehe.

Medtem ko smo se otresli okov in varuštva profilsocialističnega vodstva Sovjetske zveze, ko je naša Partija pokazala nova pota, ki široko odpirajo perspektive naše socialistične preobrazbe, ko naši novi ukrepi odločno potrjujejo pravilno in dosledno izvajanje marksističnih načel v praksi, se je nujno postavilo tudi vprašanje demokracizacije vsega kulturnega življenja in njegove delavske vsebine. Delavsko-samoupravljane je je popolnoma opravičila zavpanje naše Partije v ljudske sile.

V takem položaju, ko hiti celotna gospodarska in politična dejavnost z velikimi koraki naprej, so se slabosti na kulturno prosvetnem področju pokazale v taki ostrini. Okvirni delovanja SKUD-ov so postali preozki. Partija, ki ni nikdar odtrgana od delavskih množic, je pronicala ta program in pokazala kaj je osnovna naloga vseh družbenih organizacij v tem trenutku.

OSNOVNA NALOGA JE VSESTRANSKA VZGOJA DELAVSKEGA RAZREDA

ker je to pogoj za nadaljnji razvoj. Zato nove »Svobode« niso samo enostavno nadaljevanje starih, niti ne pomenijo samo preimenovanje naslova. »Svobode« so v novih razmerah nekaj kvalitativno novega. V novih delavskih prosvetnih društvih, ki morajo pretrgati s staro prakso proizvodnega principa, mora rasti nov izrazilo delavski duh. Pod neposrednim vodstvom naših najboljših delavcev in s pomočjo delovne inteligence, ki bo pripravljena dati vse svoje sposobnosti in znanje na razpolago delovnim ljudem, je treba naprej razvijati naše kulturno bogastvo. Njegov ustvarjalec in dedič pa je delavski razred, ki je danes svoboden pa vendar še precej zaostal po zaslugi izkoriščevalskega razreda stare Jugoslavije. Široke delavske množice so željne znanja in kulture. »Svoboda« jim ga bo posredovala ne le preko pevskih zborov in igralskih skupin kot dosedanja sindikalna društva, temveč mnogo širše, tako kot nekdanje »Svobode«, le da so danes dani vsi pogoji v veliko večji meri kot nekdanj. Vsak naj najde svoje mesto v društvih. Knjižnice in predavanja, lekcij in pomenek, igra šaha in izlet, kino in gledališče, godba in peje itd., kda bi našel naš vse oblike, ki bodo družile ves kraj čigar kulturno središče bo delavska »Svoboda«.

V »Svobodah« bomo stremeli za tem, da bo delavski duh preveval vse družbene življenje v kraju. S tem bomo krepili fronto odločnih borec za socialistično skupnost, ki bo reševala vse družbene probleme toliko bolj uspešno, kolikor bolj bo politično in kulturno razgledana. Pr. Boštjančič

Delavci predilnice in tkalnice v Mariboru se pripravljamo na svoj praznik

27. avgusta bosta minili dve leti, odkar je prevzel delovni kolektiv Predilnice in tkalnice v Mariboru tovarno v svoje roke. Od tedaj se je v tovarni marsikaj spremenilo. Takrat, ko je imel delavec le dolžnost, da s svojim težkim delom množi dobiček kapitalistu, takrat mnogi niso mislili, da se jim bo njihova želja, otrresti se kapitalističnega jarma, tako kmalu izpolnila. Težka je bila borba našega delavstva za dosego boljšega življenja, toda v tej borbi smo izbojevali največjo zmago, kar jih je kdaj izbojevali naš delavski razred.

Odkar smo si delavci Predilnice in tkalnice izbrali svoje predstavnike v delavski svet, smo zmanjšali število delavcev od 1480 v letu 1949 na 850. Kljub temu pa se efekt dela ni zmanjšal. Nasprotno. Pokazali so se boljše uspehi, predvsem finančni. Tako smo pred kratkim dosegli 4 milijone dinarjev dobička za prvo polletje, ki smo ga razdelili med delavstvo. Vsak delavec je dobil povprečno 4700 dinarjev. Svojo proizvodnjo smo preusmerili tako, da izdelujemo samo tiste predmete, ki

jih potrošniki zahtevajo. Vsak dan iščemo nove načine dela in skušamo v vsem ugoditi željam potrošnikov.

V podjetju imamo prostovoljno gasilsko društvo, ki je zajelo v svoje članstvo že precej našega delavstva. Prav tako je zelo delavna tudi protiletalska zaščita, ki je strnila v svoje vrste 70% vseh zaposlenih delavcev.

Da bi poživili fizikalno udejstvovanje, je sindikalna podružnica predlagala, naj se ustanovi Sindikalno športno društvo, ki naj bi zajelo poleg delavcev v podjetju celoten študijski bazen. Na to pobudo so ustanovili sindikalno športno društvo »Tekstilca«, ki ima že 320 članov.

Nismo pa pozabili, da moramo vedno skrbeti za izboljšanje delovnih pogojev. V ta namen predvidevamo zgraditi novo barvarno, popraviti tkalnico, urediti kopalnico in moderno garderobo, tlakovati vse tovarniške prostore itd. Da bo vse to urejeno, bo potrebno še mnogo truda, toda vsi se zavedamo, da bomo s tem mnogo prispevali k izboljšanju delovnih pogojev.

Da bomo dostojno proslavili drugo

obletnico prevzema tovarne, smo sestavili program, ki zajema nastope vseh sekcij v podjetju. Proslavo bodo začeli strelci, ki se bodo potoevali za naslov najboljšega strelca v podjetju. Istega dne bo priredila Ljudska tehnika izlet v hidrocentralo na Mariborskem otoku. 21. avgusta bo imela protiletalska zaščita praktične vaje, fizikulturniki pa bodo 22. avgusta tekmovali v nogometu in Kegljanju. Planinski odsek bo priredil v nedeljo 24. avgusta celodnevni izlet v Trakošan. 25. avgusta bo imelo prostovoljno gasilsko društvo vaje. 26. pa bo slavnostna seja delavskega sveta, na kateri bodo zastopani odbori vseh sekcij. 27. avgusta, na dan prevzema tovarne, pa bo v podjetju proslava, na kateri bodo med drugim zapeli pevci Sindikalnega kulturnega društva »Slave Klavora« nekaj pesmi.

T. R.

GREMO V TRBOVLJE!

Menda na Slovenskem po osvoboditvi še nikjer ni prebivalstvo nekega kraja tako zaživelo kot prebivalstvo okraja Trbovlje pri pripravah na svoj festival, na ustanovni kongres zveze društev »Svoboda«, na zletnike, ki bodo prišli v Trbovlje, da proslave spomin na veliki zlet »Svoboda« v Celju.

Ta zlet se vrši v novih pogojih. Cel svet je med celjskim in trboveljskim zletom. In to opaziš v Trbovljah na vsakem koraku. Vse je živo. Tlakujejo in širijo ceste, belijo svoje hišice, urejajo vrtove. Mladina se vadi za nastop. V dvoranah se pripravljajo za koncerte in igre in se pomenkujejo o dogodkih v stari Jugoslaviji, o napadu »Orjuna«, o stankah, brezposelnosti.

Vrsta odborov pripravlja vse potrebno, da sprejme deset tisoče zletnikov, ki bodo prihitali iz vseh delavskih središč v to ozko, med dva bregova stisnjeno dolino, v katere nedrhi vrtajo naši knapje. Trbovlje bo ta dan eno samo zborna mesto, na katerem se bodo razvijale manifestacije, kjer se bodo našli stari »svobodaši« in mladi kulturni delavci, kjer se bodo izmenjale izkušnje, obujali spomini, delali novi načrti.

Ne bo lahka naloga prirediteljev, da zadovolje vse izletnike. Vse trgovine in lokali bodo poleg gostiln spremenjeni v gostišča, tako da bo slehernik brez truda postrežen. Kot vstopnica k vsem prireditvam bo veljal spominski znak, brez katerega ne sme ostati noben udeleženec.

Zlet v Trbovljah — to bo velik dan. Zato na svidenje na festivalu v Trbovljah!

Še nekaj misli o hrastniški „Svobodi“

Pod gornjim naslovom so poslali člani hrastniške »Svobode« članek »Delavski enotnosti« v odgovor na članek, ki je izšel v 30. številki »Delavske enotnosti« pod naslovom: »Ideja »Svobode« mora dozoreti v delavskih srcih, šele takrat bo to društvo res delavsko.«

Po objavi omenjenega članka, ki ima nekaj pomanjkljivosti predvsem v tem, da nekatere nebitne stvari podčrtava, kar pa glede na aktualno vsebino ni toliko važno, je nastalo med »nekaterimi« hrastniškimi tovariši veliko nezadovoljstvo in mnenje, da tak način pisanja lahko resno škodi nadaljnemu razvoju hrastniških »Svobod« in privede celo k njihovega razsulta.

Hrastniška »Svoboda« II. je nekajkrat zahtevala, da »Delavska enotnost« priobči popravek oziroma preklic ta članek, vendar tega uredništvo ni moglo storiti iz enostavnega razloga, ker so podatki, navedeni v tem članku, točni in resnični.

Tri pisma predsednika »Svoboda« II. tovariša Gruma, naslovljena »Delavski enotnosti«, od katerih prvi dve predstavljata oster protest proti piscu omenjenega članka, v tretjem pa potrjuje, da so v članku omenjeni podatki točni in resnični, nam vsiljuje misel, da bi bilo treba spregovoriti nekaj besedi o proletarski morali, ki mora prevečati vse delavske organizacije, za katero se je treba nenehno boriti, kajti to predstavlja osrednji problem borbe delavskega razreda proti vsemu staremu, ki hoče trdovratno vztrajati in se razvijati v novem.

Dejal sem, da je slabost Janovega članka, da podčrtava nekatere nebitne momente. Navedel bom le nekaj

primerov. On hrastniškemu delavcu zamere, ker so ustanovili Svobodo »po naročilu od zgoraj«. Ker »ideja Svobode ni dozorela v delavskih srcih«, hrastniška »Svoboda« da ni taka kot bi si želeli, dalje da občni zbor ni bil množičen, vodstvo ne najbolje izbrano.

Ideja »Svobode« se je rodila potem, ko so »sindikalna kulturna umetniška društva, ustanovljena po osvoboditvi, bolj ali manj po ruskem vzorcu v času, ko je administrativno upravljanje iz centra bilo nujno praksa na vseh področjih družbenega življenja prišla v zagato. Celotni naš družbeno-ekonomsko-politični razvoj je daleč prehitel kulturno-prosvetno delovanje Sindikalnih kulturno-umetniških društev, kar je nujno zahtevalo, da se razbijejo ozki okviri, v katerih so delovala. Idejo o novih društvih je dala naša Partija. Delavske množice so to idejo pozdravile in z navdušenjem sprejele. Ni tu bistveno ime, bistvena je vsebina, dejavnost, katero naj nova društva razvijajo. Stare »Svobode«, preko katerih je naša Partija v najtežjih časih starih jugoslovanskih režimov vzgajala naš delavski razred, so nam svetel zgled. Nove »Svobode« bodo dalje razvijale njihove tradicije in izkušnje. Niso samo enostaven naslednik starih, ki so delovale pod peto neljudskih režimov, temveč so naslednik vse progresivne kulturne dediščine, tudi sedanjih delavskih društev.

Razumljivo je, da predstavlja sedanjega gibanje »Svobod« kulturno revolucijo. Ta revolucija pa ne jenja z golo formalno ustanovitvijo društva, temveč šele pričnjava. Zato tov. Jan ne sme meriti slabosti ali uspeha samo po sodelovanju na občnem zboru. Se dolgo

dobro bomo imeli slabe in dobre »Svobode«. Merilo za uspehe bo vedno vztrajna borba za nov lik socialističnega, kulturnega in tehnično obvladujočega človeka. Merilo bo morda proti vsemu staremu, mračnemu, ki teži nazaj; ki izkorišča svoja tisočletna izkoriščevalska izkustva, da bi zavrli naš socialistični pohod, merilo bodo rezultati pri vzgoji širokih delovnih množic.

Slabosti Janovega članka so v tem, da tega v svojih ugotovitvah ni upošteval. Slabost »nekaterih«, prepričan sem, da ne ogromne večine hrastniških delavcev, pa je v tem, da niso razumeli bistva Janovega članka, ki opozarja na nekatere nemajhne slabosti društva. Ti »nekateri« tovariši, tako se mi zdi, se boje pogledati resnici v obraz, boje se jo glasno izgovoriti, čeprav jim je znana. To ni prav. To je tuje delavcu proletarcu. Resnice, pa naj bo še tako bridka, se ne more izbrisati in zakriti. Kdor to poizkuša, stopa na opolzka tla dvoiličnosti in neiskrenosti.

V »Svobodo« so vsem, ki žele širokega družbenega in kulturno-prosvetnega udejstvovanja, vrata na široko odprta. Toda vodstvo društva si mora biti o svojih članih povsem in jasnim in tudi pred članstvom ni kaj skrivati. Kajti, kako naj sicer vzgaja, kako naj članstvo vidi napredek pri tistih, ki so nekoč kolebali ali celo stali na strani naših sovražnikov, ali še danes stoji na strani nam sovražnih ostankov preteklosti. Zakaj bi zakrivali oči pred slabostmi nekaterih kulturnih strokovnjakov — kar pa ne pomeni, da odbijamo njihovo sodelovanje, nasprotno, mi jih z veseljem sprejemamo in celo vabimo, da svoje znanje stavijo na razpolago delovnim ljudem pri vadenju posameznih kulturnih skupin, kot pevskih zborov, godb, igalskih družin. Toda vsaka nepravilnost, nebudnost, zatiskanje oči pred resnico ima lahko zelo daljnosežne posledice. Kakor na primer v St. Pavlu pri Preboldu, kjer je bivši organizator, ki je bil naprošen, da vodi pevski zbor, pod pretvezo, da je treba prirediti tudi nekatere cerkvene pesmi, ker so lažje, mladino v tovarni vadil za koroško petje. Pa taki primeri niso redki.

Prepričan sem, da nekateri tovariši iz Hrastnika ne bodo zadovoljni z mojim »odgovorom«. Vendar jih pozivam, da z ljubeznivo nadaljujejo delo, pričeto pri »Svobodi«, da teh nekaj dni, ki jih ločijo do ustanovnega kongresa, storijo vse za napredek in rast njihove »Svobode«.

Kritika, ki jo je izrekel tov. Jan, je dobro namerna in nima nikakšnega razbijaškega namena, ker v njej ni razen omenjenih slabosti ničesar, kar bi ta sum opravičevalo, ker je grajena na dejstvih.

Boštjančič Franc

O človeku, ki se je vedno „znašel“

V menzi tovarne usnja »Konus« v Slovenskih Konjicah je bil že od 1948. leta za upravnika Ivan Marguč, ki po svoji preteklosti spada vse kam drugam, samo ne na to mesto. Oglejmo si nekoliko, kdo je ta Ivan Marguč.

V stari Jugoslaviji je bil gostilničar; bavil pa se je tudi z lesno trgovino in pri tem kajpada zelo udobno živel. Mož se je »znašel«, takor temu pravimo, in ni mu bilo nobene sile. Za časa okupacije je bil pri nemški žandarmeriji v Ločah. Ljudje o njem sicer ne vedo ravno posebno slabih stvari iz teh časov, drži pa dejstvo, da je kot nemški žandar izgubil nogo v borbah s partizani.

Tudi po osvoboditvi se je kaj hitro »znašel«. V prvih letih po vojni, ko je bilo težavno s hrano, si pri Marguču v Draži vasi (tam je bil doma) lahko dobil po želji vsega, kar se ti je zahtelo. Kaj, če je primanjkovalo prehranitvenih predmetov, to je njega pač malo brigalo. Za to svoje delo pa je kmalu dobil plačilo enoletnega zapora in delno zaplemo premoženja. Ko je svojo kazen odslužil, je prišel v menzo tovarne »Konus« za — upravnika. Nato se je poročil s svojo bivšo natakario, ki je postala v menzi blaginjičarka, oba skupaj pa popolna gospodarja

menze. Če jima kdo od osebja ni ugaljal, je bil kmalu odpuščen.

Upravniško mesto je Marguču kar dobro neslo. Kako si moremo drugače tolmačiti to, da si je pred nedavnim kupil v Celju na Zidanškovi cesti 23 hišo za 500.000 dinarjev, več glav živine in drugih stvari. Zelo dvomimo, da si je to vsoto prihranil iz lastnega zaslužka. Zanimivo pri tem je še, da je imel ta Marguč precej zaščite pri upravi tovarne in šele na pritisk upravnega odbora in osnovne partijske organizacije so mu službo odpovedali.

V. L.

LETOS BO DOGRAJEN NOV DIJAŠKI DOM V POSTOJNI

Ze od 1948. leta gradijo v Postojni dijaški dom in vse kaže, da bo letos dograjen. Pa saj to tudi mora biti, kajti prejšnjo stavbo so že zasedle stranke. Okrajni ljudski odbor poveča gradnji doma posebno skrb in tudi Mesto gradbeno podjetje skrbi, da bodo vsa dela končana do začetka novega šolskega leta. V mesecu juliju je pomagala pri gradnji tudi mladinska delovna brigada, ki je precej pripomogla k temu, da bodo postojnski dijakli že v začetku šolskega leta stanovali v novem domu.

Lilija Bogomil

DELAJSKI SVET LITOSTROJA JE RAZDELIL SKLAD VODSTVA PODJETJA

Pretekli petek je bil v Litostroju razširjeni sestanek delavskega sveta, toda udeležilo se ga je zelo malo delavcev, ki niso člani delavskega sveta. To dokazuje, da je med delavci v našem podjetju še vedno premalo zanimanja za vprašanja, ki jih razpravlja delavski svet.

Razprava na sestanku je bila zelo živahna. Direktor podjetja je najprvo poročal o poslovanju v prvem polletju letošnjega leta.

Na sestanku je bilo mnogo govora o razdeljevanju sklada vodstva podjetja, s katerim je razpolagalo podjetje ob začetku letošnjega leta, saj vsota 1.300.000 dinarjev ni ravno velika za tako velik kolektiv. Člani delavskega sveta se nikakor niso mogli zediniti, kako naj bi razdelili to vsoto denarja. Po daljši razpravi so se le sporazumeli in določili za »Spominski zbornik« 320 tisoč dinarjev, za športno društvo »Ilirija« 225.000 dinarjev, za delavsko prosvetno društvo »Svoboda« 200.000 di-

narjev, za proslavo pete obletnice Litostroja 400.000 dinarjev itd.

Na sestanku so tudi razpravljali, ali naj se zopet odpre kino ali ne. Sprejeli so sklep, da se odobri en milijon dinarjev za preureditev kinodvorane. Sklenili so tudi, da bodo kupili za strelsko družino nekaj zračnih pušk.

Razpravljali so tudi, kako povečati proizvodnjo. Sklenili so, da bodo obratne konference čimbolj poživili.

Nov počitniški dom na Kisovcu

Sindikat železničarjev, podružnica strojne delavnice v Šiški, je na Dan vstaje odprl lep počitniški dom na planini Kisovce pod Malo planino nad vasjo Crna pri Kamniku. V domu je prostora za 40 postelj in še 20 ležišč v skupnem prostoru. Članom sindikatov bodo nudili celodnevno oskrbo po zelo ugodnih cenah, upoštevajo pa tudi popust 40 oziroma 60 odstotkov. V dom bodo sprejeli tudi člane drugih sindikatov.

J. J.

Neizkušeni Griša v Romuniji

— Zakaj se mučiš, mamica? Pomagal ti bom!

— Hvala, hvala. Lahko sama! (Po »Ježu«)

O nekaterih vprašanjih novega gospodarskega sistema

S tem člankom pričenjamo vrsto člankov, ki bodo obravnavali nekatera vprašanja iz našega novega gospodarskega sistema. Pričujoči sestanek je bolj teoretski, naslednji pa bodo obravnavali pereča gospodarska vprašanja, kakor se kažejo v praksi.

Tovariš Kidrič je v svoji razpravi, ki jo je objavil v letošnji 1. do 2. številki »Komunist«, pojasnjuje razmerje med povprečno stopnjo dobička, ki je tipična za kapitalistični sistem in med proporcij našega družbenega plana.

Pojavila se je namreč kritika, zakaj se naš novi gospodarski sistem ne poslužuje povprečne stopnje dobička, marveč stopenj akumulacije in raznih skladov. Tem kritikom tov. Kidrič jasno odgovarja: Povprečna stopnja dobička predstavlja razmerje med presežkom vrednosti in skupnega kapitala, ki je bil v neko podjetje vložen. To pa predstavlja hkrati stihijski rezultat masovnega delovanja zakona vrednosti, kar je v popolnem nasprotju s socialističnim in planskim upravljanjem gospodarstva, posebej še v gospodarsko zaostali državi, ki socializem šele gradi. Če bi pri nas uvedli povprečno stopnjo dobička kot vir državne oziroma družbene akumulacije (za kritje stroškov državne uprave in splošnih družbenih stroškov), bi to pomenilo korak nazaj

ali celo korak v anarhijo. Odrejene stopnje v naših družbenih planih pa pomenijo delo družbe, ki razdeljuje narodni dohodek na njegova dva temeljna dela — z ene strani na akumulacijo, z druge stran pa na razne družbene sklade. Metoda pri izvedbi tega družbenega dela pa je socialistično-demokratska. To se najbolje vidi v tem, da se lahko o vseh stopnjah akumulacije in skladov svobodno razpravlja v delavskih svetih, sindikalnih in združnih organizacijah, v obrtnih zbornicah in v nižjih predstavniških organih državne oblasti. Končno sprejemanje stopenj akumulacije in skladov vršijo predstavniški organi državne oblasti iz stališča družbene skupnosti in njenih osnovnih potreb. Ti predstavniški organi morajo tudi reševati o vseh spornih vprašanjih, ki so se pojavila v teku diskusije in ki so tudi z dejstvi podkrepljena. Končno pa so sprejete stopnje akumulacije samo minimalne in kot take potrebne družbeni skupnosti. Zato morajo tudi nižji predstavniški organi, kakor tudi delavski sveti s svoje strani postavljati in odredjati svoje stopnje akumulacije, kolikor s tem ne bi porušili družbeni obvezni minimum.

Bistvo socialistično-demokratske metode je v tem, da družba sama kar najbolj neposredno odreja tako globalni (povprečni, skupni) presežek dela kakor tudi načelno, v katere namene naj

ta presežek dela služi. Hkrati pa družba spet prepušča presežek dela v upravljanje delavskim kolektivom in njihovim združenjem.

Presežek dela in njegova osnovna razdelitev se torej odreja za državni gospodarski sektor na temelju družbene lastnine osnovnih proizvodnih sredstev in socialistično-demokratskih pravic, ki jih imajo neposredni proizvajalci, nikakor pa ne na temelju zasebnolastninskih pravic. Kar se tiče pa združnega sektorja, ustvarja družbeno odredjavanje stopenj akumulacije in skladov temeljne ekonomsko-družbene pogoje za postopni prehod združne imovine v čisto družbeno lastnino.

Nato razpravlja tov. Kidrič o nekaterih protislovjih, s katerimi moramo pri odredjavanju akumulacije in skladov še vedno računati, vendar se pri nadaljnem razvoju naše socialistične graditve pojavljajo sedaj v glavnem tri težnje:

Prva težnja je posledne socialistične gradnje, ki jo zastopa naša Partija kot najbolj zaveden del delavskega razreda, je v borbi s privatnokapitalističnimi ostanki v našem jugoslovanskem gospodarstvu, vse do njihove popolne likvidacije. Dalje v borbi za okrepitev in stalno širjenje združnega sektorja v kmetijstvu, na hitri industrializaciji domovine, ki predstavlja pravi pogoj za dejansko socialistično izgradnjo in končno v borbi za razširitev in poglobitev socialistične demokracije.

Druga težnja je — birokratska. Njena splošna značilnost je v tem, da želi še naprej ohraniti državno obliko družbene lastnine (oziroma administrativno obliko upravljanja z gospodarstvom). To pa se upira njeni postopni preobrazbi v družbeno lastnino in poslednemu razvoju socialistične demokracije.

Tretja težnja je »klasično« reakcionarna: o vračanju na staro, o vrača-

nju nazaj. Ta tendenca izhaja neposredno od kapitalističnih in drobnoblagovnih ostankov v naši državi, ki se poslužujejo z raznimi »teoretskimi argumenti« iz zakladnice malomeščanske idejne zmešnjave. Ti ostanki kapitalistične in malomeščanske ideologije poskušajo trdenuto razširiti svoj vpliv pod plaščem »demokratizacije« tudi na socialistični sektor našega gospodarstva. Oni skušajo zavreti našo pot v smeri naše nadaljnje socialistične graditve in poskušajo, da bi naše odnose v proizvodnji tako državnega kakor združnega sektorja vrniti nazaj v pravcu kapitalistične anarhije z željo, da bi okrepili elemente eksploatacije. Očitno je, da je kritika, zakaj nismo prešli na povprečno stopnjo dobička, imela svoj izvor v tej, tretji tendenci.

Našo socialistično metodo pri odredjavanju osnovne razdelitve narodnega dohodka bi hoteli zastopniki povprečne stopnje dobička verjetno »izpopolniti«. Videti je, kakor da bi hoteli s svojimi zmešanimi zamislami zahtevati »večje pravice za delovne kolektive«, namreč pravico do borbe tako medsebojne kakor z družbeno skupnostjo okrog te povprečne stopnje dobička. S tem pa bi se dejansko odrekli socializmu in socialistični demokraciji, katero bi hoteli potem nadomestiti s tipično malomeščansko lastninsko pravico nad osnovnimi proizvajalnimi sredstvi.

Po vsem tem, kar smo povedali, ni potrebno še posebej dokazovati, da so pravice, ki so jih dobili delovni kolektivi in njihova združenja po novem planskem in gospodarskem sistemu, po svoji družbeni vsebini ista z lastninskimi pravicami. Bistvo je v tem, da gre za socialistično-demokratske pravice upravljanja nad proizvajalnimi sredstvi, ne pa za vračanje k privatnolastninskim pravicam. To ne bi nikakor vodilo v socializem, temveč bi pomenilo korak od

tega, kar je naša revolucija že dosegla. To bi nadalje pomenilo razdruževanje delavskega razreda, njegovo interesno, politično in idejno razbijanje.

Podobna stvar je z vprašanjem državne lastnine. Proces odmiranje državne in v tej zvezi z odmiranjem državnih funkcij v mejah gospodarstva je v gospodarsko zaostalih državah precej počasen. Počasen je za zagledelj ker so v samem socialističnem sektorju potrebni še vedno nekateri prisilni ukrepi. Zaostalost materialnih proizvodnih sil še vedno povzročajo na socialističnem sektorju nesocialistične težnje, ki so na škodo tako družbe kot posameznika.

Če danes poudarjamo proces odmiranja državnih funkcij na področju gospodarstva ne smemo pri tem misliti, da bodo te funkcije zamrle preko noči. Dela pa se na tem, da se z ene strani odstranijo vsi akti vmešavanja državne uprave v gospodarstvo, z druge strani pa, da sodelujejo neposredni proizvajalci na temelju razvoja socialistične demokracije čimbolj v ukrepih državne upravljanja z gospodarstvom in da o njih tudi odločajo. Zaradi tega se družbena lastnina nujno še vedno pojavlja v obliki državne lastnine. Državna funkcija pa se pri tem neprestano omejuje v našem gospodarstvu, tako da predstavlja danes le še kontrolo in sprejemanje družbenih planov s pomočjo predstavniških teles. Z nadaljnjim razvojem socialistične demokracije pa predstavljajo tudi predstavniška telesa vse bolj neposredno same proizvajalce (sveti proizvajalcev).

Ne gre torej za kakšno »likvidacijo« državne lastnine, marveč za proces pretvarjanja te lastnine kot še vedno sredstvo družbene, v neposredno družbeno lastnino.

(Nadaljevanje prihodnjic.)

Tone Čufar - delavski pesnik in pisatelj

12. avgusta je minilo deset let, odkar je obležal v krvi na travniku pri St. Vidu nad Ljubljano Tone Čufar, delavec, pisatelj in pesnik-samouk, komunist in dosleden bореc za zmago delavskega razreda. Pokosila ga je gestapovska brzostrelka, ko je z zavezanimi rokami na hrbtu pobegnil s kamiona, s katerim so ga peljali v smrt. Z njim smo izgubili velikega človeka, velikega po svoji veri in ljubezni v človeka, po svoji zvestobi narodu, kateremu je pripadal, in poštenosti, kakor je ni lahko najti. Ze samo to pomeni za nas mnogo in vse, kar je lahko človek dal svojemu ljudstvu v hudih časih stare Jugoslavije in v naši revoluciji. Biti do kraja zvest, pošten tovariš in bореc, v tem nam je Čufar lahko vedno svetilnik in vzor. S svojo junaško smrtjo je potrdil, da je vse to resnica, da je tako pisal, deloval in živel, kakor je mislil in razumel svet okoli sebe.

Ko prebiram in spoznavam njegovo življenje, zapisano v njegovih povestih, igrah, pesmih, zapiskih in pismih, se mi osveži v duši težka preteklost, odpirajo se vse sramotne strani v življenju našega naroda, vsa strahotna beda in zaostalost, brezposelnost, hlapčevstvo in izdajstvo, izkoriščanje delovnega človeka, nad vsem tem pa bič in zapori za vsakogar, ki je hotel misliti po svoje in se je boril za to, da bi ljudje zaživel življenje človeka vredno. Kadar premišljujemo o tem, ne moremo mimo Toneta Čufarja, in kadar se bomo njega spominjali, bomo mislili in govorili o tistih časih, ki so sicer za nami, vendar jih ne bomo mogli nikdar pozabiti. Pozabiti jih tudi ne smemo, saj nas učijo ceniti to, kar že imamo danes in za kar so dali premnogi svoja življenja, med njimi tudi Tone Čufar.

V takšnih okoliščinah je rastele in dojemal svet okoli sebe Tone Čufar. Zrastel je v delavski družini. Z devetimi leti je šel služiti za pastirja, nato je bil mizarški delavec v jeseniški tovarni. Nепrestano je razglabljal o življenju, iskal rešitve in snoval načrte. Zelo kmalu je spoznal, da živi v svetu velikih nasprotij, krivic in izkoriščanja. In od takrat gloda v njem neprestano misel, kako se boriti proti vsemu temu. Kje najti rešitve, kako vse to dopovedati drugim, ki tega niso tako ostro doživeli. Kako vzgajati delavce okoli sebe in razgaliti krivice pred vsemi ljudmi in vseh njegovih del in pisem diha ta ideja. Jasno se pa tudi zaveda svojega neznanja, zaveda se, da se mora hitro izobraževati, če hoče, da bo pri tem uspel. Pri tem pa nenehno snuje in piše pesmi, novele, povesti in igre. Mesecnik »Svoboda« objavlja njegove pesmi, ki so sicer oblikovno pomanjkljive, vendar so aktualne, vsebinske in močne in prežeta s težkimi problemi delavskega življenja in kapitalističnega sveta sploh. Revolucionarna delavska društva in odrji igrajo njegove igre ter tako vnašajo idejo svobode in vere v drugačno življenje med ljudmi. Koliko načrtov je v njegovih zapiskih, ki so ostali neuresničeni. Poslušajmo samo nekaj takih snovanj iz njegovih pism. Tako piše leta 1935:

Zelo mi je pri srcu snov za kolektivistično dramo »Fužinarji«. V njej hočem pokazati v zgosteni pesniški formi boj dela s kapitalistično vlogo domačega kapitala v podpiranju tujih izkoriščevalcev, fašizem, trpljenje delavstva, zdravstveno propadanje in vse drugo, kar nas danes teži. Sami pereči, sodobni problemi in silni mogočni konflikti. Nastopali bi govorni zbori, a ne enolično. Skušal bom čim živeje in monumentalno obdelati to lepo snov! A zato bo treba znanja in moči! »Prav tako za dramo iz srednjega veka, ki mi hodi po mislih že tudi mnogo let. Trpljenje tlačanov, izkoriščanje, boji, mučenje, smrti, upor! V sredo bi postavil mladega pesnika, ki je izšel iz ljudstva in ga hočejo napraviti za knežjega pevca. A on zapoje na dvoru o krivici in zahteva pravice. Obsojen je na smrt. V kratkem ne morem

se je zavedal, da teži na delavcih velik del odgovornosti za kulturno tvornost.

vseh zamisli formulirati. Pokazal bi na udinjanje umetnosti, ki je lahko hlapčevska ali borbena...«
»Drugo stvar, ki je imam napisane nekaj poglavij, a ne pridem do tega, da bi jo nadaljeval, je na pol avtobiografski roman, zapiski delavca, ki se klati, dobi službo v tovarni itd. Obširna, že dolgo zamišljena reč! Leta mladostnih bojev! Erotika, tovariši, vse! Roman bi izvenel iz pesimizma v življenjski optimizem! V mojo sončno vero! To stvar gotovo napišem, če mi bo dano živeti.«

grafski roman, zapiski delavca, ki se klati, dobi službo v tovarni itd. Obširna, že dolgo zamišljena reč! Leta mladostnih bojev! Erotika, tovariši, vse! Roman bi izvenel iz pesimizma v življenjski optimizem! V mojo sončno vero! To stvar gotovo napišem, če mi bo dano živeti.«

»Sprito razloženih načrtov se moramo vprašati, kako naj jih izvedem. Brez dvoma se moram zagristi v delo, zgoreti v intenzivnem snovanju in temeljito izrabiti čas za ustvarjanje in izpopolnjevanje. To delo terja svoje pogoje. V novi družbi bi se gotovo vse drugače izživel. Dandanes pa je drugače...«

Tako se vrstijo načrt za načrtom. Široko in bogato zamišljene teme, ki se niso vse uresničile. Da bi nam lahko vse povedal, kar je zasnoval, bi moral še dolgo živeti. Toda tudi to, kar je napisal, je mnogo. Mnogo za človeka, neizoliranega delavca, ki se je moral čez dan trdo boriti za vsakdanji kruh, da je lahko v prostih urah pisal in se izobraževal. Poleg tega je pa še deloval v družstvu »Svoboda«, kamor je prinašal literaturo in pomagal usmerjati vzgojo jeseniških delavcev.

Vse to, kar je napisal, ni sicer umetniško dovršeno, saj se je tega šele učil in ni mu bilo dano, da bi razvil svoj talent. Vendar je kulturno pomembno vse, kar je napisal, zato, ker je s svojimi deli konkretno razgaljal krivico in učil ljudi boriti se za življenje. Znal je iz konkretnih problemov tistega časa ustvarjati in učiti druge. Vedno je hotel povedati to, kar ga je resnično bolelo. V tem je velika družbena in kulturna vloga Toneta Čufarja. Naš delav-

ski razred ve, kaj je z njim izgubil in ga ne bo pozabil. Če bomo te stvari tako razumeli, se ne bomo papirnato prepirali o tem, koliko je oblikovno in umetniško dovršen, ampak ga bomo razumeli, razumeli tudi tam, kjer se je pomanjkljivo izrazil, ali nam ni še utegnil vsega povedati. Vedeli bomo, da je zrasel iz delavskih vrst, da se ni ustrašil življenja, ampak se je spoprijel z njim, da se ni bal groženj, ne zaporov in ne smrti.

Ce listaš po raznih predvojnih revijah in časnikih, lahko zaslediš, kako so se meščanski kritiki in pisuni divje zagajali vanj ob vsakem novem delu ali njegovi uprizoritvi na Jesenicah ter drugod in koliko so ob vsaki taki priliki zilili gnojnice nanj. Brez vzrokov gotov ne. Bali so se ga. V njem so čutili trdega in neizprosnega sovražnika. Zato so ga tudi preganjali. Leta 1935 so ga odpeljali v zapore, od tod ga odvezli kot največjega zločince v Glavnjačo, od koder so ga vrnili vsega oslabelega. Toda ni klonil. Prišla je okupacija, ali zopet je stal v prvih vrstah. Delal je aktivno noč in dan, pri tem pa je še našel čas, da je pisal svoje največje delo, roman »Pod kladivom«. Potem so ga ujeli in ga odpeljali v taborišče Gonars, kjer se je skrival pod drugim imenom. Toda nekdo ga je izdal. Italijani so ga predali Nemcem, toda ob predaji je junaško končal.

Mi pa bomo še in še brali njegove povesti in novele, kot so: »Februarska noč«, »Gospa iz barake«, »Marija bi rada živela«, »Ljubezenska pisma delavca in delavke« i. dr., naši delavski odrji pa bodo postavljali na odre igre: »Polom«, »Ameriška tatvina«, »Ščurki«, »Ljubezen v kleti«, recitali bodo njegove pesmi. Ob tem se bomo spominjali hudih časov, v katerih je živel, se boril in ustvarjal. Učili se bomo ceniti svobodo, predvsem pa se bomo pri njem naučili velike vere in ljubezni do človeka, katero je ohranil svetlo in čisto, kljub vsem umazanim in težkim razmeram. Za to veliko vero in ljubezen do človeka, ki je bila osnovni motiv njegovega življenja in ustvarjanja, smo mu tudi najbolj hvaležni. V. A.

Novost na železniški postaji v Postojni

Nekako pred mesecem dni je Okrajni ljudski odbor v Postojni odprl na železniški postaji čakalnico za matere z otroki. S tem je zelo olajšano potovanje materam, ki potujejo z otroki, pa doslej niso imele prostora, kjer bi se nemoteno oddahnile. Čakalnica ima tri prostore in je zelo okusno opremljena. Obiskalo jo je že 123 mater s 166 otroki, kar kaže, kako nujno potrebna je bila. Toda nujno bi bilo, da bi bila odprta vso noč, zakaj ponoči se ustavijo v Postojni kar stotine vlakov. Čakalnico so si ogledali tudi gostje iz tujine in se o njej zelo polvalno razpravljali. Povedali so nam, da ni potrebna kakšna posebna propaganda za Jugoslavijo, saj že takšna in podobna dejstva govorijo dovolj jasno, kaj in kako je pri nas. Liliija Bogomil

USTANOVNI OBČNI ZBOR

ZVEZE DELAVSKIH PROSVETNIH DRUŠTEV »SVOBODA«

bo v soboto 23. avgusta 1952 v Trbovljah v okviru zleta »Svobode«

Dnevni red:

1. Poročilo predsednika iniciativnega odbora.
2. Odobritev pravil Zveze in okvirnih društvenih pravil.
3. Volitve odbora Zveze »Svobode« in nadzornega odbora.
4. Razno.

Iniciativni odbor

Tone Čufar:

Mi, proletarska mladina

Povsod, kjer se dela in z delom trpi, kjer jeklo se kuje in stavbe grade, kjer tulijo stroji in rovi preže na svoje pogumne kopače; povsod, kjer sledi se stopinja trpina, smo tudi mi, proletarska mladina.

Mnogo nas je, v milijone gre naše število, V vseh delih sveta, povsod, kjer gorja je obilo, se čutimo mi, vse naše moči, ves ogenj razpaljenih src se občuti; vsa svežost in sila in bleda ročica, pogumno in jasno v bodoče dni zroča, vzlic teži sproščene mladosti se sluti.

Iz barak smo prišli, iz temnih podzemskih domov, iz koč smo izšli in z rojstvi v trpljenje stopili, se v njem jeklenili za trdo življenje, za vse, kar je dano otrokom nižin, otrokom fabrik, otrokom železa in jamskih temin.

Preden smo čuli pesem radosti, videli rože in božanje sonca spoznali, smo vztrepetali ob jednem obupu mater, očetov, ki so za kruhom preskrbnosti se gnali, glad nam tešili, nam srca vedrili s trudnim, v muki umitim smehljajem, ki ga priključijo žulji in kri, ker se le v stiskah trpečim rodi.

A vendar smo rastle in rastemo dalje ter bomo dorasli v žene in može, saj hočemo biti in smo že ljudje, ki svet s svojim delom pokonci drže, saj vztrajamo v sjasatih carstvih napora, vsak dan se nam stroji in kolo mrtev omahne, se zgrudi ves mlad še, pri delu nam pade, v najzornejših letih mu smrt zruši nade.

Mnogo popada jih v mrzle grobove, na tisoče mladih izkvravi, a nas je milijone in kakor granit so naše moči; nič ne raztrga sile plameteče, kviku se pnemo, soncu v objeme, iz dna hrepenimo, v jasnost stremimo in pričamo z ognjem razpaljenih src, da le v nas samih sončna vedrina da smo mi seme lepših svetov, mi, proletarska mladina...

KNJIGA, BREZ KATERE NE BI SMELA BITI NOBENA MATI

Uredništvo »Naše žene« je izdalo knjigo »Mati in otrok«. Prvi dve izdaji sta bili pokupljeni že po nekaj dneh. Ze samo to zgornjo pričla, kako potrebna je bila taka knjiga, brez katere ne bi smela biti nobena mati. Knjig s tako vsebino kroži precej po Slovenskem. Največkrat so stare tudi po sto let in se podedujejo iz roda v rod. Stara mati jo je dobila od svoje matere, potem jo je dobila njena hči in tako naprej. Seveda, če je že bila znanstveno napisana, je že zdavnaj zastarela. Medicinska znanost je šla z velikimi koraki naprej. Največkrat pa so krožile knjige, ki so jih napisali kakšni padarji. Skoda, ki so jo napravile take knjige, je bila velika. Pa kako so jo skrivale! Pod predpasniki so jo nosile k sosedu. Ta jo je spet posodila svoji prijateljici. Tako se je širila »znanost« izpred stotih let z vsemi predsodki, uroki vse do današnjih dni. Nič čudnega, če so matere z veseljem pričakale knjigo, ki zares po najnovejših dognanjih medicine obravnava materinstvo in vse, kar je s tem v zvezi.

Knjigo »Mati in otrok« so napisali zdravniki klinike za ženske bolezni in porodništvo, klinike za otroške bolezni in zavoda za zdravstveno zaščito mater in otrok v Ljubljani. Ta izdaja vsebuje toliko novih izsledkov in izpopolnitev,

da moremo zlasti njen prvi del imeti za skoraj novo delo.

Razdeljena je v dva dela. V prvem delu z naslovom »Mati«, bo našla matere vse tisto, kar mora vedeti o sebi, o svojih spolnih organih, o njihovih boleznih, delovanju pred zanositvijo in po njej, o svoji prehrani v nosečnosti, o porodu, o porodni dobi, o nevarnosti splava, o plodnosti in neplodnosti žene in moža itd. Drugi del z naslovom »Otrok« govori o higieni dojenčka, o negi in prehrani dojenčka, nalezljivih boleznih. Nazadnje pa še o cepljenju in prirojenih telesnih napakah otroka.

Knjiga ima veliko slik, ki nazorno pojasnjujejo besedilo. V polplatno vezana knjiga stane 390 dinarjev, mehko vezana pa 270 dinarjev in jo lahko naročite v uredništvu »Naše žene«, Ljubljana, Erjavčeva 12.

Za zlet v Trbovlje so organizirani posebni vlaki in je odobrena četrtinska vožnja

POP. AVEK

V naši zadnji številki se nam je v oglaš »Slovenija vnos« ki je bil objavljen na peti strani, vrnila oceljuba pomota. Namesto ZGANJE ODRTO mora pravilno biti ZGANJE ODRPTO, kar je lahko vsak bralec že sam popravil.

F. Svetek:

IZLET V DELAVSKO PRETEKLOST

Prvi socialistični časopis

Nekateri literarni zgodovinarji smatrajo polmesecnik »Ljudski glas«, ki je izhajal že v prvi. Železnikarjevi dobi (od 1. maja 1882 do 24. januarja 1885) za prvi delavski socialistični časopis. To mnenje pa ni točno. Res je, da so vanj pisali tudi takratni prvi slovenski socialisti in da so se zelo trudili, zlasti Železnikar, da bi dobili list pod svojo kontrolo. Izdajati ga je za začel iz »Slovenčevega« uredništva izstopivši novinar, Haderlap, ki ga je ustanovil predvsem za svoje literarno udejstvovanje. Zavemal se je pa seveda, da bi list dobil čimveč naročnikov za svoje gospodarsko kritje. Zato je pisal poljudno o vsem, kar je mislil, da bo privabil naročnike. Takratna agilna delavnost delavskega izobraževalnega društva mu je torej prihajala kakor naročena, da s svojim pisanjem razširi list v vrste tega društva. Njegovo pisanje, — nekakšen krščanski solidarizem — pa seveda ni ugajala okusu in potrebam socialistov in tako se je začela tiha tekma za lastništvo lista. Zmagali v njej bi bili socialisti, saj je začetkom aprila 1884 — torej po dveh letih izhajanja prevzel upravo lista Fran Železnikar. Pri prevzemu uprave je prevzel plačilo nekkih dolgov lista, iz česar je razvidno, da je prešlo lastništvo lista v socialistične roke. In prav v tem mesecu (21. aprila 1884) so bili Železnikar in tovariši aretirani. Zanimivo bi bilo vedeti, v koliko je njegova aretacija v vzročni zvezi s prevzecom »Ljudskega glasu«. Motričlec pa dobiva prav določen vtis, da je državna oblast udarila prav takrat, ko je agilna skupina socialistov dobila tuji »težko orožje« v svoje roke. Iz pisanja meščanskega časopisja o celov-

škem procesu pa lahko zelo zanesljivo sklepamo, da aretacije niso bile izvedene samo po hotenju cesarsko-kraljeve oblasti, temveč, da je vsaj tudi »domorodni« »Slovenec« soudeležen.

Tako si torej ni »Ljudski glas« priporil naslova prvega delavskega socialističnega časopisa. Ta častni naslov prvega slovenskega delavskega socialističnega časopisa nosi »Delavski list«, ki je po moralni in materialni podpori hainfeldskega kongresa in po burnem praznovanju prvega delavskega praznika izšel 2. oktobra 1890 v Trstu. List »e je tiskal v Trstu, uredništvo je bilo v Ljubljani. Nominelni urednik je bil poznani prvoborec Ludvik Zadnik. Izšlo je samo 9 števk (do 12. marca 1891), ker list nadaljnega mesarjenja državne cenzure ni mogel zdržati.

V nadomestilo »Delavskega lista« sta izdala istotako znana »rbovorca Grablovič in Zrozovič (l. 1891) v Ljubljani list »Zora«, ki ga je pa državna cenzura že po tretji številki zadržala. V nadomestilo tega mestka je še istega leta izdal Grablovič v Ljubljani »Ljudski glas«, ki je pa že po nekaj številkah šel po poti svojih dveh prednikov — v večne gozdove...!

Iz dramatične borbe prvih delavskih časopisov bo mladi čitatelj lahko presodil važnost časopisja v borbi za kulturni standard delavskega človeka.

Doba, v kateri so izšli prvi delavski socialistični listi je bila kljub strahotnemu pritisku državne oblasti in podjetništva polna občudovanja vrednega dinamizma. Delni pregled dogodkov nam pa daje poročilo graškega delegata Resla na tretjem zboru avstrijske socialne demokracije (takrat vs skupne

stranke), ki se je vršil 6.—9. junija 1892. Iz poročila posemamo, da obstaja po Štajerskem (vštetu so li slovenski kraji) pravovrstveno društvo, ki šteje 4—5 tisoč članov. Poroča o velikih stankah v rudarskih revirjih, katere so začeli delavci, zlasti v slovenskih krajih na svojo pest brez sredstev. O gibanju na Kranjskem pravi, da je že precej časa paralizirano, ker manjka agitacijskih moči. V zdnjem času je vstopilo v gibanje nekaj mlajših moči. Tudi tu se je osnovalo pravovrstveno društvo. Najprej je vlada pravila tega društva zavrnila »zaradi poznanih tendenc vložiteljev. Notranje ministristvo je rekurzu ugodilo in naročilo deželni vladi v Ljubljani, naj pravila odobri. V Ljubljani so novemu društvu celo en šhod dovolili. Zato so pa v Zagorju vse šode prepovedali in pozapri vse funkcionarje, ki so zbirali društveno članarino. Vložen je bil rekurz. Toda že čez 14 dni so zopet prepovedali prijaviem šhod z motivacijo, da so sklicatelji; prvič bedaki in drugič nimajo nič denarja, da bi mogli ljudem kaj pomagati. Na prepovedi je bilo tudi napisano, naj se funkcionarje, ki bi kljub prepovedi shoda vendarle prišli v Zagorje, uradno pozove na odgovor. Pritožba zoper prepoved je šla na deželnega predsednika, ki je odgovoril, da je brezpredmetna, ker je dan, na katerem bi se imel šhod vršiti medtem že minul, da pa proti shodu ni zakonitega zadržka. Ko so pa čez 14 dni po tej sodločitvi zopet prijaviili šhod, je bil pa — zopet prepovedan. Delegat Resel je pri točki o tisku tudi sporočil, da so ga sodrugi iz Kranjskega pooblastili, da naj se ustanovi zanje slovenski list. Utemeljeval je, da je tudi na Štajerskem mnogo delavcev, ki ne razumejo nemški, zato je tudi zanje slovenski list nujno potreben. Za list je pa treba najti ugodno priliko in pravo mesto, ker v Ljubljani

in Trstu lista ni mogoče izdajati, ker je državni pravdnik, ki list cenzurira »preve goreč in premalo pameten«. Delavci iz naših krajev niso bili zastopani po direktnih delegatih, kar kaže, da je bil pritisk nanje tiste čase zopet izredno brutalen. Pač so pa zbor telegrafično oozdravili iz Ljubljane in Zagreba.

Glede stavk slovenskih rudarjev, ki jih je omenil delegat Resel, piše M. Cobal v svojih spominih (Naši zapiski leta 1914) naslednje: Prva stavka slovenskih rudarjev — seveda povsem neorganiziranih — je izbruhnila že ob priliki prevzema rudnika Ojstro od zasebnega lastnika Zorka po Trboveljski premožkopni družbi v letu 1883. Povod zanjo so bile strožje disciplinske mere pri FPD, kakor so bile prej pri Zorku. Stavka je trajala tri dni in ni imela uspeha. Zatrla jo je državna oblast, ki je poslala nad stavkujoče 30 orožnikov, ki so odgnali mnogo stavkajočih kakor roparje v zapor.

Po hainfeldskem zboru — piše Cobal, je nastalo tudi med slovenskimi rudarji živahnejše gibanje. Na Gornjem avstrijskem je sredi junija 1889 izbruhnila cela vrsta rudarskih stavk. Čez 7 dni se je pa stavkovni val razširil tudi na slovensko ozemlje, kjer so začeli stavkati vsi rudarji v Hrastniku, Trbovljah in Zagorju. Stavka je trajala 22 dni in je imela zlasti v materialnem pogledu lep uspeh, kljub temu, da so odgnali orožniki preko 400 rudarjev v zapore, celjskega okrožnega sodišča. Tem večji je bil moralni uspeh stavke. Začelo se je zanimanje za organizacijo. Že tekom dotičnega leta je naraslo število članov graškega izobraževalnega

društva v Trbovljah na 1621 članov. Mnogo navdušenja je bilo tudi v Zagorju. Hrastniku in Zabukovi.

Ko so leta 1891 vpeljali rudniški podjetniki 8-urni delavnik, v nameri da se med rudarji ohladi zanimanje za delavske organizacije, so dosegli prav nasproten uspeh. Zato so posegli po drugem orožju. Začeli so odpustiti vse znane delavske zanjupke in agitatorje. Kot protikrep so delavska društva sklicala v Gradec konferenco (26. decembra 1891) in 1. januarja 1892 je bila proglašena splošna rudarska stavka. Začel se je tudi za tiste čase neznašljivan teror. Na stotine rudarjev je romalo v zapore, na desetine delavskih družin so vrgli iz rudniških stanovanj, rudniški magacini so ustavili dobavo hrane in odgonski voz je funkcioniral noč in dan. Cobal pravi: »Okrajna glavaria Wagner v Celju in Gril v Litni sta se obnašala kot uslužbenca premožkopne družbe in ne kot državna organa«. Stavka je po tritedenskem trajanju sicer propadla in mnogi delavci so bili preplašeni, da se tudi na shode niso upali. Toda že v naslednjem letu je ustanovilo ljubljansko izobraževalno društvo v Zagorju svojo podružnico, ki ji je pristopilo 900 članov. V Trbovljah, kjer je bil teror najhujši, ni bilo dobiti niti enega lokalnega shoda in je v takih razmerah društveno delovanje trpelo. Vsa agitator, ki je prišel v Trbovlje ali Hrastnik, je imel takoj opraviti z orožniki, ki so ga pričakali že kar na kolodvoru. In vendar se so vršili shodi. Včasih po dve uri daleč v gozdovih in hribih.

(Dalje prihodnjč.)

